

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht
Administratie: Ir. C. L. Temminck Groll, secr. der vereniging,
Vijverlaan 25, Driebergen

Gironummer penningmeester Oud-Utrecht: 575520

~~111~~ ² EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 12 / DECEMBER 1959

DE PROVINCIE UTRECHT IN 1836

I

In de bibliotheek van de Provinciale Griffie te Utrecht treft men de verslagen aan, die gedeputeerde staten gewoon waren jaarlijks aan de algemene provinciale staten van het gewest te presenteren. Wij hebben een willekeurig exemplaar genomen en geven een gedeelte van de inhoud weer, dat na bijkans 125 jaar interessanter zal zijn om te lezen dan indertijd om aan te horen. Het gaat hier over het verslag van gedeputeerde staten, gelezen in de statenvergadering van „den 5 Julij 1836”. Wij laten spelling en schrijfwijze onveranderd. Enkele gedeelten zijn cursief gezet.

Edele Groot Achtbare Heeren!

Wij verheugen ons, Uw Ed. Gr. Achtb. ter gelegenheid van deze onze bijeenkomst, wederom een gunstig verslag te mogen aanbieden van den staat onzer provincie. Wij zien daarbij, met levendige dankzegging, terug op het verstreken tijdvak, waarin ons gewest den rang, welken hetzelve onder de meest welvarende provinciën had ingenomen, heeft mogen behouden; terwijl de uitzigten, ons door de toekomst aangeboden, de hoop versterken, die wij, voor den verderen gelukkigen voortgang onzer provinciale aangelegenheden, mogen koesteren.

Bevolking

De bevolking heeft, op den 1 Januarij 1836 bedragen 137398 zielen, en is dezelve alzoo, sedert Januarij 1835, met 1877 zielen vermeerderd.

Landbouw

De uitkomsten van den landbouw zijn, over het algemeen, gunstig. De voornaamste voortbrengselen — in het bijzonder de wintergranen — zijn, vrij gelijkmatig, naar wensch geslaagd. Ook de zomergewassen hebben, over het geheel, de verwachting bevredigd; terwijl nauwelijks één gewas kan gezegd worden, ten eenemale slecht uitgevallen, veel min, volstrekt mislukt te zijn. De aardappelen, hoewel dezelve beter hadden kunnen slagen, hebben nogtans, volgens een algemeene begroting, een half gewas uitgeleverd. De reden, dat de verbouwing daarvan met geen voldoende voordeel is gedreven, schijnt meestal te moeten worden toegeschreven aan den lagen prijs der producten.

De Veeveelt is mede niet onvoorspoedig geweest. Doch de afnemende prijzen van het vee zijn oorzaak, dat ook deze tak niet datgene heeft opgeleverd, waarop men anders gewoonlijk konde rekenen.

Intusschen mag niet worden voorbijgezien, dat geene zware rampen van onweders, hagelslag, stormen of overstromingen den landbouw dit jaar bijzonder hebben benadeeld, gelijk zulks meermalen het geval is geweest. En heeft de sterke droogte, hier en daar, haren nadeeligen invloed in geene geringe mate doen gevoelen, dezelve is later, door eene gunstige weersverandering, nog gedeeltelijk hersteld; terwijl de inzameling van bijna alle vruchten, den geheelen zomer door, geregeld en spoedig heeft kunnen geschieden, hetwelk voor de hoedanigheid der voortbrengselen van het grootste belang is.

Hoezeer dan de lage prijzen van veel voorname producten, bij voortdoring, niet in evenredigheid staan tot de moeiten, kosten en opbrengsten, welke door den landman moeten worden besteed en gedragen, en die hem ter neer gedrukt houden, zoo wordt de min gunstige toestand eenigermate vergoed, door den gunstigen uitslag van den oogst en de ruime opbrengst van vele voortbrengselen.

De invoering der bepalingen omtrent de premiën op de fokmerriën, die door de inlandsche hengsten, welke premiën getrokken hebben, moeten gedekt worden — waarvan wij, bij ons verslag van het vorig jaar hebben melding gemaakt, — schijnt meer de genegenheid der landlieden te trekken, dan de bepalingen, welke vroeger, op de kruising met vreemde dekhengsten, gesteld waren. Althans is het getal van goede merriën, welke, ter mededinging naar de uitgeloopte premiën, worden aangebracht, veel grooter dan te voren.

Bij de Veeartsenij-school te Utrecht is men onlangs in het bezit gekomen van een voortreffelijken Arabischen dekhengst van zuiver bloed. Deze aanwinst kan, bij het behoud van dit schoone dier, in het vervolg, op het ras onzer inlandsche paarden, van een goeden invloed zijn.

Van deze school zijn, in het verloop van het jaar, opnieuw twaalf kweekelingen, die hunnen leertijd hadden volbragt, afgetreden, en hebben allen, als veeartsen, hunne bestemming van gouvernementswege verkregen in de onderscheidene provincien des rijks en bij het departement van oorlog.

Kweekerij Dufour

De kweekerij van den witten moerbezenboom wordt, in de omstreken van Utrecht, door den Heer Dufour, met een goed gevolg voortgezet. Vroeger was de witte moerbezenboom alhier weinig bekend. In November 1831 deed de Heer Dufour, voormaals Inspecteur der belastingen te Luik, sedert Ontvanger der directe belastingen te Utrecht, een groot aantal van deze soort van planten, welke hij aldaar gekweekt had, naar herwaarts overbrengen en nabij de stad Utrecht poten. Sedert heeft hij deze kweekerij verder uitgebreid op een vrij groot veld nabij het dorp De Bilt, alwaar de planten, evenzeer als in zijne primitieve kweekerij bij Utrecht, ongemeen voordelig opwassen. Het verdient opmerking, dat hij op een getal van zestien duizend boomen aan de Bilt, in de afgelopen winter, er slechts twee heeft verloren.

Behalve met deze bepotingen, houdt de Heer Dufour zich onledig met het zaaijen van moerbezenboomen, hetwelk mede ongemeen wel gelukt, en van waar hij zijne planten op de aangewezen gronden te Utrecht en aan de Bilt overbrengt.

Was de heer Dufour voorspoedig in het planten zijner moerbezenboomen, niet minder gelukkig is hij geweest in de aankweeking zijner zijdewormen, waarvoor de luchtgesteldheid in deze provincie bij uitstek gunstig schijnt te zijn, hebbende dezelve hem, in het afgelopen jaar, vijftien duizend tonnetjes van voortreffelijke zijde opgeleverd. Daar er hier te lande geene fabrieken bestaan voor de eerste bewerking dier tonnetjes, is de Heer Dufour verplicht geweest, dezelve naar buitenlands te verzenden en die aldaar te doen haspelen en de zijde daarvan te doen bewerken en weven. Dan aangezien de kosten hieraan verbonden vrij hoog loopen, zoo gaat hiermede veel van de winst verloren. Wij vernemen intusschen met genoegen, dat, bij den toenemenden lust om den zijdeteelt te beproeven, er ernstig aan gedacht wordt, om zulk eene fabriek ook hier te lande op te rigten, en wanneer dit het geval mogt worden, dan zou zulks op den zijdeteelt zeer gunstig werken.

De oprigting van eene groote werkplaats voor de zijdewormen in de nabijheid zijner moerbezenboomen, zoude den Heer Dufour in zijne onderneming zeer te stade komen en hem vele uitgaven besparen, welke de aanvoer der moerbezenbladeren tot voeding zijner zijdewormen noodzakelijk maakt. Maar aangezien tot zoodanige inrigting groote kosten vereischt worden, zoo heeft genoemde Heer daartoe voor als nog niet kunnen besluiten.

De onderneming van het boren eener Artesische put door den Heer Stoop in de velden achter Zeist, welke in den verloopenen winter had gerust, is sedert eenigen tijd wederom voortgezet. De diepte der boring is thans tot 140 ellen gevorderd.

Dezelve zoude voorzeeker reeds meerdere diepte verkregen hebben, indien niet een onvoorziën toeval de boring voor eenigen tijd had terug gezet. Er was namelijk eene bogt of zetting in de buis ontstaan,

welke echter, daar zij gering was, de werkzaamheden niet deed ophouden. Men wilde nu beproeven, deze bogt, door het inlaten van eenen in de buis passenden, ijzeren staaf te verhelpen; dan hierbij had het ongeluk plaats, dat deze staaf, op eenige ellen diepte ingelaten zijnde, afbrak. Met veel moeite en beleid is men evenwel geslaagd, eene inboring in de staaf te bewerkstelligen, en door middel van eene schroef, welke in deze inboring wordt ingebracht, denzelfden zonder beschadiging der buis, eruit te halen. Het verlies van tijd en onkosten zijn alzoo het eenige dat men daarbij te betreuren heeft.

Fabrieken

Het Fabriekswezen heeft, in het afgelopen jaar, in deze provincie, geene aanmerkelijke verandering ondergaan. Het moeit ons echter, aangaande de tapijtfabriek van den Heer Cohen te Baarn, geene gunstige berigten te kunnen geven. Zoo het schijnt, zal die fabriek zich aldaar bezwaarlijk kunnen staande houden. De tapijtfabriek van den Heer Garjeanne te Utrecht is, daarentegen, dit jaar in bloei toegenomen, en de bestellingen aldaar zijn van dien aard, dat niet dan met inspanning van krachten aan de aanvragen kan voldaan worden.

Te Amersfoort zijn de fabrieken van marseilles, wegens de lage prijzen van het fabricaat, in kwijnenden staat gebleven. Eene zijderederij aldaar, door de Heeren van der Stoel en Valewink opgericht, is met een gunstigen uitslag werkzaam. In de maand December van het vorige jaar, ter gelegenheid van eene aanbesteding van tentedoek vanwege het departement van oorlog, is, door de Regering van Amersfoort, eene premie uitgelooft van honderd gulden, aan zoodanige aldaar gevestigde fabriekanten, die eene partij van 6000 Nederlandsche ellen zouden aannemen om in die stad te doen bewerken, ten einde op deze wijze te gemoet te komen in de behoeften der arbeidende klassen. Het gevolg hiervan is geweest, dat twee partijen of 12000 Ned. ellen door de fabriekanten van Amersfoort zijn aangenomen en bewerkt geworden.

De in den jare 1834 opgerigte metaalgieterij van den Heer Ludwig Schutz en de steenen kagchelfabriek van den Heer Erich Lorentsen Borgard te Zeist zijn, tot hiertoe, met vooruitzicht op een goeden uitslag, voortgezet; terwijl de eerstgenoemde sedert ook nog begonnen is met het vervaardigen en afleveren van een nieuw en verbeterd toestel, om spiritus uit beslag van granen of aardappelen te trekken, alsmede van metalen pompwerken, om het water tot elke te verkiezen hoogte op te brengen, waarvan er te Zeist een met goed gevolg gebruikt wordt.

De nog niet lang bestaan hebbende tabaks- en sigarenfabriek van den Heer C. P. Hellström gaat mede vooruit en geeft aan menigeen handenarbeid, vooral aan kinderen van beider kunne. Van de trafieken der Broedergemeente op het Broederhuis te Zeist kan gezegd worden, dat dezelve alle in een meer bloeienden staat verkeeren dan sedert eenige jaren het geval is geweest.

MAANDBLAD VAN

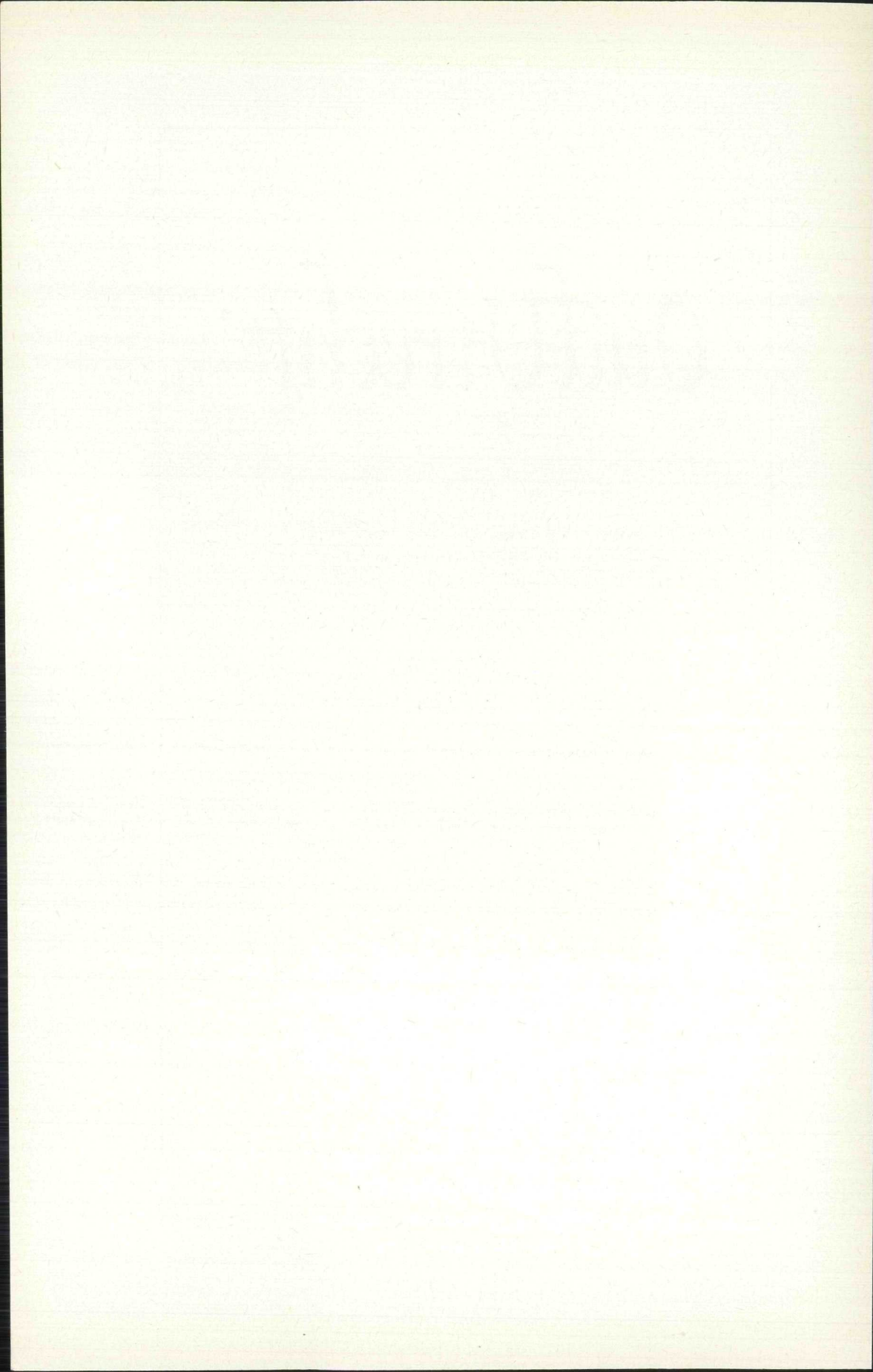
Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN
TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD
EN DE PROVINCIE UTRECHT

TWEE EN DERTIGSTE JAARGANG

1959

UITGAVE VAN DE VERENIGING

REGISTER

<p>Aa, Ter 70</p> <p>——— (Dirk Brandtsoon van der) 115</p> <p>Aartsbissch. Museum 137</p> <p>Adriaan VI, paus .. 15, 21-24, 115 122, 147— 148</p> <p>Adriaanstraat 124</p> <p>Aert Looghzen, raad 107</p> <p>Alfrink (mgr. dr. B. J.) 122</p> <p>Altena (Cornelis Reyersz. van) .. 92</p> <p>Amersfoort, middeleeuwse wal- len en huizen 88</p> <p>———, St. Aagtenklooster 129</p> <p>———, kapel O.K. Seminarie .. 79</p> <p>———, overheidsbemoeiing bij woningbouw 137</p> <p>———, fabrieken 144</p> <p>———, Breestraat 24 .. 103— 109</p> <p>Baarn 21— 24</p> <p>———, naam 56, 71, 79</p> <p>———, tapijtfabriek 144</p> <p>Backer (Jacob de) 91</p> <p>Bakstenen, opnieuw gebruikt .. 139</p> <p>Barent Hendricksz 91</p> <p>Bedreigd boekenbezit 120, 125</p> <p>Beets (Nicolaas) 109</p> <p>Benschop 1809 en 1813 117— 120</p> <p>———, restauratie kerk 134, 137</p> <p>Benthon (Frederic Barent van) 104</p> <p>Berlage en Feuchtinger .. 59— 65</p> <p>Bern (F. N. van), burgemeester 11</p> <p>Bernold, bisschop 69</p> <p>Bilderdijk (W.) 36</p> <p>Bilt (de), naamsverklaring 11</p> <p>———, moerbeikwekerij 143</p> <p>———, paardenmarkt, Palm- zondag 98</p> <p>„Binnenstad en singels” .. 57— 65</p> <p>———, comité 2</p> <p>Bisdóm Utrecht, wapen 12</p> <p>Bisdommen, nieuwe, 1559 38— 49</p> <p>Blaadtwaal (Elisab. Clara) 104</p> <p>Blauwkapel 94</p> <p>Bledwel (mejjfrouw) 106</p> <p>Blok en van Wijngaarden, ban- ketbakkers 32</p> <p>Bockom Maas (mr. Gerrit J. G.) 108</p>	<p>Boekaankondigingen:</p> <p>Archief van de gesch. der kathol. kerk in Nederland .. 87</p> <p>W. J. Alberts en C. A. Bou- man, Benedictiones episcopales ecclesiae S. Johannis Ultraic- tensis 69</p> <p>P. Geyl, geschiedenis als me- despeler 96</p> <p>H. Halbertsma, zeven eeuwen Amersfoort 95</p> <p>W. van Iterson, Heerlijke rech- ten in het algemeen en de heerlijkheid Zeist 96</p> <p>R. Pennink, Silvander (J. B. Wellekens) 12</p> <p>H. J. Prakke, Drenthe hoog opstoten 97</p> <p>A. J. van de Ven, Het huis Janskerkhof 13 86</p> <p>M. G. Verbeek, Twee eeuwen diaconale bejaardenzorg 85</p> <p>Bokkel Huinink (mr. N. B. ten) 58</p> <p>Bolwerk de Morgenster 35</p> <p>Boon (Hendrik Gijsbertse) 91</p> <p>Bor, geslacht 108</p> <p>——— (Arnoldus) 108</p> <p>——— (Hendrik Gerard) 107</p> <p>——— (Henricus Gerardus) .. 108</p> <p>——— (Jacoba Barbara) 108</p> <p>Borgerd (Erick Lorentzen) 144</p> <p>Bos (Cornelis), graveur 69</p> <p>——— (J. J.), predikant 140</p> <p>Bosch (Hendrick Jansz.) 91</p> <p>Bouman (H.) 108</p> <p>Brandsteeg en huis Brandaa .. 115</p> <p>Brans (D. P.), predikant 140</p> <p>Brantsen (mr. D. W. G. J. H. baron) 10</p> <p>——— (jkr. G. A. H.) 10</p> <p>Breemer (Jan Ferdinand) 106</p> <p>Bronsson (Bartholomeus), kapi- tein 107</p> <p>Brunt (Nicolaas) 139</p> <p>Campen (Jacob van) 34, 86</p> <p>Caraffa (Carlo), kardinaal 42</p> <p>Cavalleriestallen 145</p>
---	---

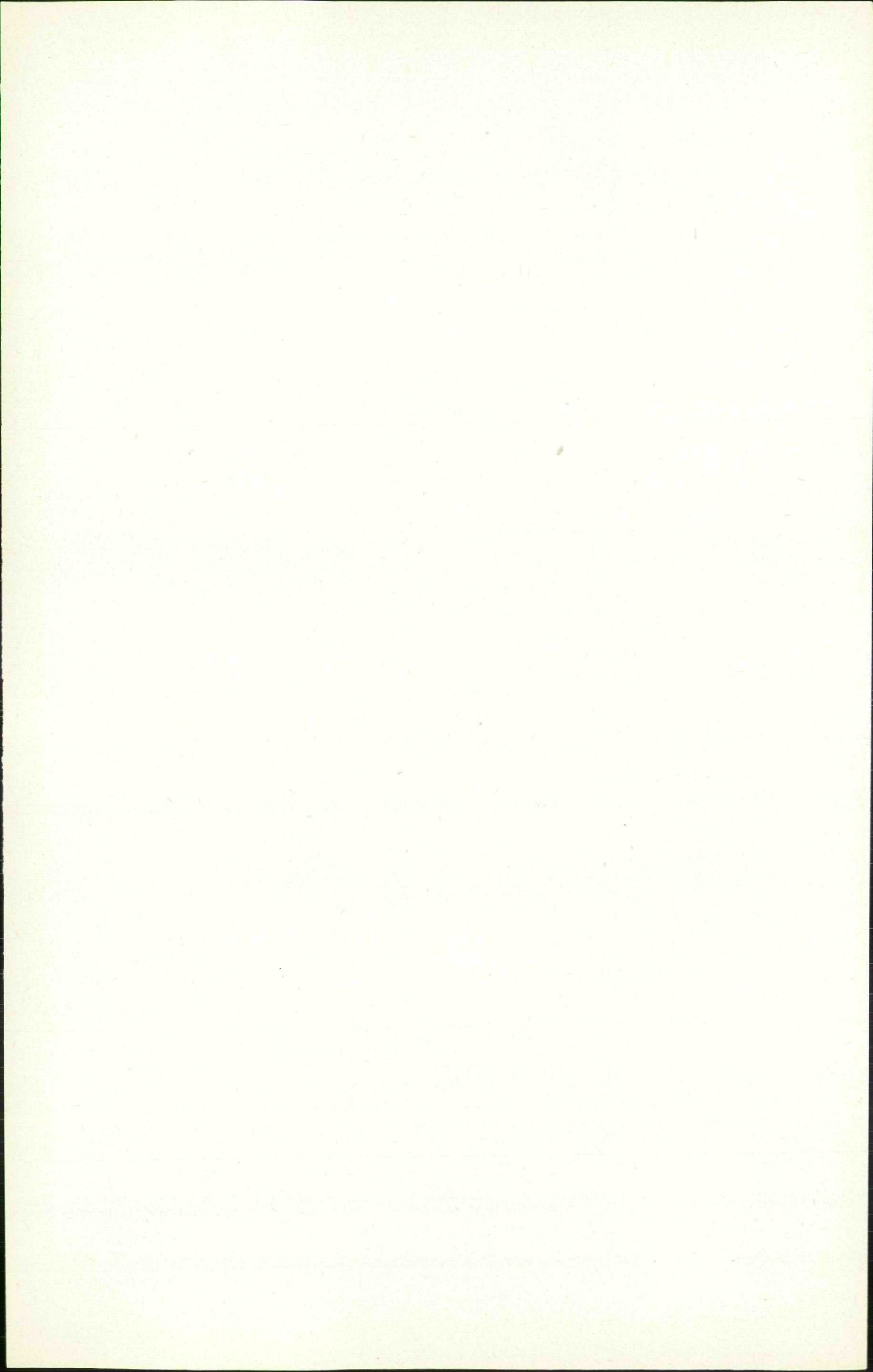
Catharijneconvent	19
Coevorden (Reynier van)	106
Cohen, tapijtfabrikant	144
Cools (Agatha)	106
Coornhout (H. J. Z.)	82
Cornelis Meeusen	91, 92
Couvée (ds. E. B.)	88
Cramer, secretaris	92
—— van Veeren (Anna Lucia)	107
—— (Jacob)	107
Cupius (Johannes)	31
Demping singels	1— 10
Diaconie oudemannen- en vrouwenhuis	85
Dolre (Francis van), wijnkoper	104
Domplein, gedicht	116
Domselaar (Judith van)	107
Donders, naam	71
Dorestad	11
Dufour	143
Duitse huis, ijzeren deur ..	32, 53
Duyt (Dirck Jansz.)	91
Eem (Arien van)	91, 93
Eemnes-binnen	25
Eeringh (mevr.)	92
Eieren bij klokgieten	114, 124
Elias O.F.M.	78
Elisabeth Stuart, gemalin Fred. van de Paltz	51, 52
Elsnerus (G. M.), hoogleraar ..	86
Enckenvoirt (Willem van), kardinaal	148
Evert Meeusen	91
Ewijk (Anna Henriëtte van) ..	127
Excursies:	
Singels en grachten	57
Paushuize, Kloostergang	125
Benschop, Lopik, Jaarsveld ..	73
Montfoort	101
Feuchtinger en Berlage ..	59— 65
Frederik III van de Paltz, keurvorst	50
—— V., koning van Bohemen ..	51
Fruin (R.), hoogleraar	35
Galen Last (H. van)	94
Garjeanne, tapijtfabrikant	144
Gasfabriek Utrecht	99
Geertgen Harmans	91
Gelder (J. G. van), hoogleraar ..	109
Gerrit Tomasse	92
Gildestein	140
Goyer (Gerrit Lambertsz. de) ..	91, 92
Graafland, fabrikant	145

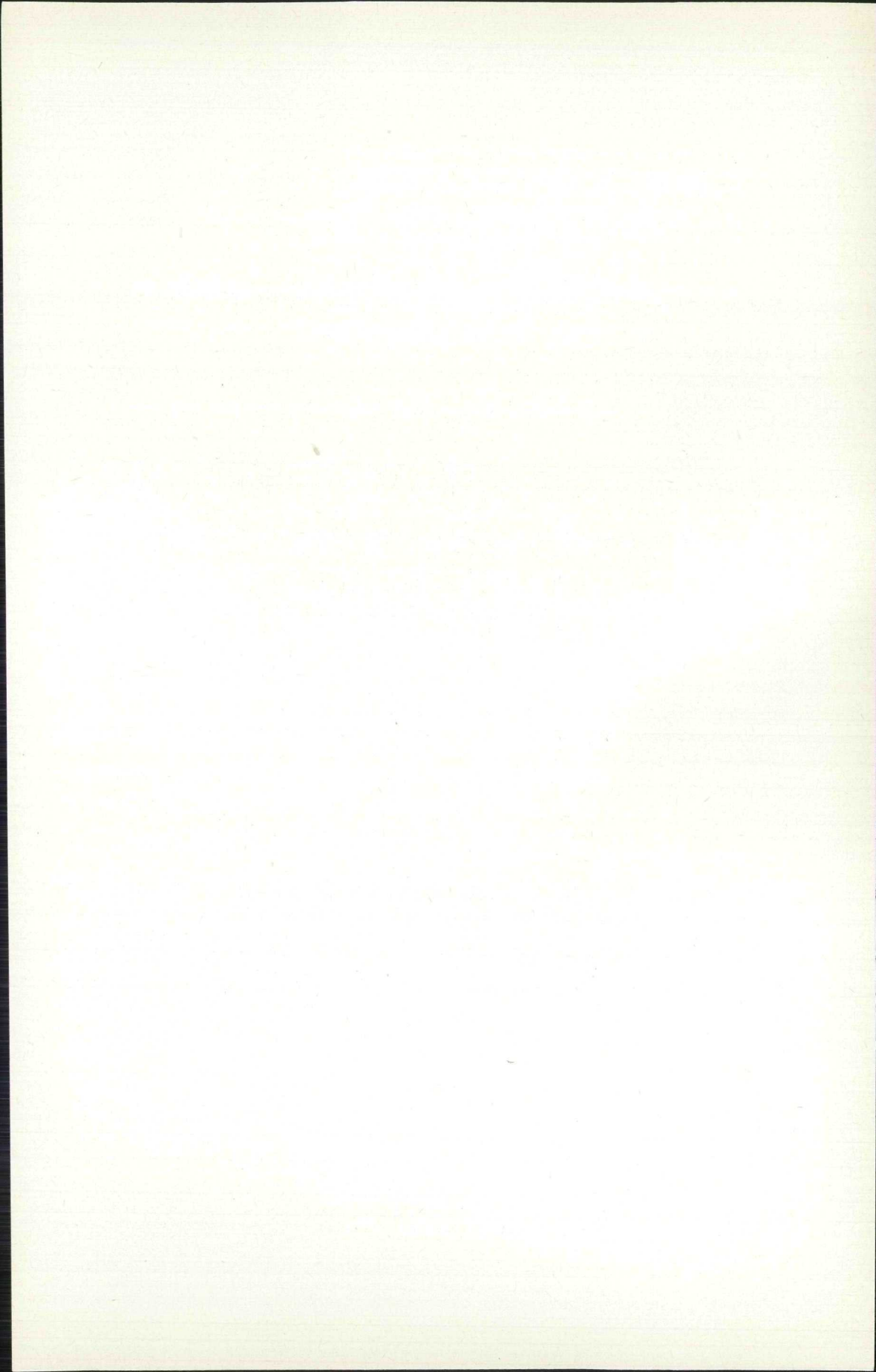
Gravesande (Arent van 's), architect	87
Groeneveld (C.), beeldhouwer ..	111
Gulick (F. W. van)	94
Guyking (Martha)	108
Hacken (Jacob)	91
Ham (Bernard van)	115
Harting (P.), hoogleraar	70
Hartog O. C. (Laurentius), wijkbisschop	148
Heeckeren tot Kell (Jacoba Ch. J. barones van)	10
Heemskerk (Agnes van)	115
Heerlijke rechten	12
Heldam	140
Hellström, sigarenfabrikant	144
Heteren (dr. W. J. van), oudmuntmeester	10
Heylgen Tonis	91
Hilhorst (Aert Huybertsen) ..	92
Holsboer (ir. L. N.)	59
Holst, fabrikant	145
Honthorst (Gerard van), schilder	52
Hoofd van Huysduynen (Cornelis)	107
—— (Hendrik Justus)	107
—— (dr. Jordanus)	107
—— (Justus)	106, 107
Hoogh (Hendrikus die)	92
Hooghart (Maria)	107
Hoogland, College van de Malen ..	84
Horst, kapittel, ter	70
Huizen te Utrecht:	
Brandaa	115
Croywagen, de	116
Gildestein	140
Paus Adriaan	116
Achter St. Pieter 23 en 25 ..	134
Catharijnesingel 49/50 46, 47 ..	52
Drift 19	54
Hamburgerstraat 3	74, 146
Haverstraat 14	74
le Korte Baansteeg 8	113
Kromme N. Gracht 12	55
Lange Smeestraat 61	54
Mariastraat 28	18
Nieuwegracht 27	133
" 143	74
Oudegracht 45	111
" 189	32
" 242	132
" 323	74
Voor Clarenburg 1	132
Voorstraat 18 (Vleeshal) ..	18
Jan Franssen	91
Jan Jansz.	91, 93
Janskerk	16, 19, 36

Jan Tonisse	90
Jansen (Dirk), bombazijnwerker	104
Jantzen F. Gzn. (B.), architect	80
Kampschreur (Gerardus Theodorus)	108
Kastelen, artikelen over	71
Kerkherstel in Utrecht .. 93—	95
Klokgieten	114, 124
Knuttel (Daniël), drukker	108
Kockengen, kerk	80, 93
Koerheuvel	80
Kool (Huybert Elbert)	90
Kromme N. gracht, werfmuren	55, 146
Lambert Lubertsz.	91
Lap van Waveren (mr. Gijsbert)	136
Leenprotocollen	77
Levi (Abraham)	90
Lielaar (Maria Agatha van) ..	107
Lodewijk Napoleon	127
Loogen (Anna Lucia)	107
——— (Anthony)	107
——— (Christiaan Anthony)	107
——— (Dirk), burgemeester	106, 107
——— (Geertruid Theodora)	107
——— (Judith Elisabeth)	107
——— (Maria Catharina)	107
Lynden (van), landdrost	118
Lysevoort (van)	108
Maat (Peter Cornelisz.)	92
Mabelia, geh. met een van Nijvelt	115
Made (J. M. van der)	99
Meerlo (Johanna van)	108
Meerman (mr. Johan)	127
Michielsen (A. J.), drukker	103, 108
Minderbroeders	78
Moerbeikwakerij	143
Montfoort	101
Mor van Dashorst (Antonie), schilder	136
Morgenster, bolwerk	35
Mouton (Jacobus)	91
Musschenbroek (Petrus van), archivaris	36
Mijdrecht in foto's	100
Naarden, beleg	34
Nas, hotelier	99
Neander (ds. Christophorus) 106,	107
——— (Maria Christina)	106
Nellitgen Thonis	108
Nicolaasklooster (St.), kapel ..	145
Nieuwe bisdommen 1559 38—	49
Nole (Colijn de), beeldhouwer	69
Nijenrode (Elisabeth van)	115

Oldenbarnevelt (Johan van)	81— 85
——— (Rijck Aertsz. van)	84
Oorschot (Jan Thomas van) ..	107
Opzoomer (mr. C.), hoogleraar	35
Os (P. G. van), schilder	34
Otter (Marritjen)	90
Oudaen	85
Oudegracht, kelders-eethuisje ..	55
Oude Hofstede, de	36
Oud-Utrecht:	
Jaarvergadering	37
Adhaesie Comité Binnenstad	
en Singels	3
Excursies. Zie aldaar.	
Paardenmarkt in de Bilt	98
Padua, studenten te	78
Palmzondag in de Bilt	98
Paltz, zie Elisabeth, Frederik.	
Pannenfabrieken	139
Paulusabdij (St.)	36
Paushuize	87
Peckel (Rutger) 91, 114,	124
Pellekussenpoort	78
Pieterskerk	36
Pontificale van St. Marie	69
Post (Jacobus)	108
Pronkert (ds. Cornelis Pieter) ..	107
Provincie Utrecht in 1836 141—	144
Psalterium (Utrechts)	120
Reedfe (Godard van)	51
Reitz (Dirk Anthoni)	107
——— (mr. Gijsbert)	107
——— (Johan Frederik)	107
Restaurants en vondsten in	
Utrecht 16—20, 32—34, 45, 46,	52
—55, 74, 111-114, 132—134, 145	—
Reymers (Cornelis)	147
Rhenen, zondagsviering	91
———, St. Agnesklooster	29
———, Koningshuis	51
Ridder, familie de	51
Ridder-Brans (J. C. de)	120
Ruich (Gerrit Willemsz. de) 90,	140
92	
Schayck (Evert van)	90
Scheerder (Gijsberta)	78
——— (Hendrik)	108
Schenck van Toutenburg (Frederik), aartsbisschop	108
Schep (Jacob)	45
Schore (Lodewijk)	94
Schore (Lodewijk)	49
Schott (Claes en Peter), orthopaedisten	136
Schurman (Anna Maria van) ..	97
Schutz (Ludwig)	144
Seyst (Jan van)	131

Sjoeker	15, 80,	88	Verbruggen (Jan), geschutgieter	124
Slingermuren	72,	113	Verney (Edmund)	136
Smits (Peter Dircksz.)		91	Vleeshal Voorstraat	19
Soest, ms. geschiedenis		140	Vleuten—De Meern, straatnamen	115
———, kerk		94	Vondsten te Utrecht 16—20, 32—	34
———, klokgieten ..	89—93,	114	45, 46, 52—55, 111—114, 145,	146
———, bedelaars	13—	15	Vos (Petrus de), koorbisschop ..	26
Sonnicus (Franciscus), kanun-			Vredenburg, fundamenten	146
nik		41	Vrouwenstudie	35
——— (Petrus), predikant ..		36	Vuyst (Elisabeth)	12
Spruyt (A. C.)		99	Walcheren (dr. Hendrik A. M.	
Stadszending		88	van)	108
Stoel, zijdereder		144	Wanroy (Jan van)	115
Stoop		143	Wapen bisdommen Keulen,	
Strick, fabrikant		145	Trier, Utrecht	12
Swellengrebel (mr. Johan Ge-			Wassenaar (A. J. U. baron van)	
rad)		127	——— (Otto baron van)	10,
Tatius (Fredericus), predikant		36	——— (mr. O. J. E. baron van)	11
Temminck Groll (ir. C. L.)		59	Weener, pannenfabrikant	139
Tentoonstellingen:			Welgelegen, rusthuis	36
Paus Adriaan VI 15, 115, 122,	147		Wellekens (J. B.), dichter	12
Blauwkous?		55	Werf (Dirk van der)	108
Oude catalogi		100	Werfmuur	146
Boeken Univ. Bibliotheek ..		123	Werven	74
Thonis Jansz.		91	Wilde (mr. Adriaan Neijtzell de)	124
Tolnaer, familie		135	——— (mr. C. Neijtzell de) ..	124
Twentsche Bank		86	Winkelen in de stad morgen 4—	10
Universiteitsbibliotheek ..	120,	123	„Winterstruycken”	76,
Uteneng (Jacob)		148	With (Katharina Johanna de),	
Utenham (Jan)		115	dichteres	12
Utrecht (Maria van)	83,	85	——— (mr. Ludolph Adriaan	
Utrecht, gasfabriek		99	de)	12
———, Vleeshal Voorstraat 18,		111	Wormland (Catharina)	108
———, cavalleriestallen		145	Ypen (Nicolaas Ernst van)	131
———, werfmuren		111	Yssel (jhr. Cornelis van)	106
——— Zie: Restauraties en			——— (jhr. Hieronymus van)	104,
vondsten.			——— (jhr. Johan van)	106
Utrecht, provincie, landschap			IJsselstein, lijnbaan	145
bedreigd		100	Zeist, heerlijkheid	12
——— in 1836, ..	141—	145	———, industrieën	144
Valck (Evert)		91	———, artesische put	143
Valewink, zijdereder		144	———, „winterstruycken”	76
Vastrick (Gerrit)		131	Zocher (J. D.), architect ..	65—
Vecht (Johan van der), dom-			68	
deken		49	Zondagsviering te Veenendaal	
Veeartsenijschool in 1836		142	en elders	24—32,
Veen (mr. C.)		126	49	
Veenendaal, zondagsviering 24—		32	Zuilen, kasteel, tuinmuren	72
49			Zuylen van Nijevelt	115
132			Zijl (A. F. van), zeekapitein ..	135
132				

Te IJsselstein is de lijnbaan van de Heeren Holst, Graafland en Strick, waarin allerlei grof scheeps- en ander touw-werk wordt gefabriceerd, in bloeienden staat, en verschaft handen-arbeid het geheele jaar door aan dertig à veertig personen. — Menig huisgezin in die gemeente heeft alzoo het geluk, bij het bestaan van deze fabriek een bestendig onderhoud te vinden.

Plaatselijke besturen

Te Utrecht heeft de Regering de Koninklijke matiging verkregen tot het doen eener geldleening van f 160.000.—, welke gelden voor een gedeelte bestemd zij tot aflossing van vroeger opgenomene kapitalen, tegens eene hoogere rente dan vier ten honderd, en gedeeltelijk ter bestrijding der kosten van aanbouw van cavallerie-stallen en van die ter voortzetting der openbare werken tot uitbreiding en verfraaijng der stad enz.

De gemelde stallen, in de nabijheid der Nicolaikerk en daarbij gelegene militaire kazernen opgerigt, zijn genoegzaam geheel voltooid, en zullen nog in den loop van dit jaar kunnen betrokken worden.

De verfraaijngen bestaan in het voortzetten der amotie van de stadswallen aan de zuidzijde der stad, en in de aanleg van wandelingen op dat terrein en daarbij gelegene stads gronden. Deze wandelingen, een vervolg zijnde van die, welke in de voorgaande jaren aan de oostzijde der stad, met zulk een gelukkigen uitslag zijn aangelegd, maken met de overige een fraai geheel uit.

(Wordt vervolgd).

RESTAURATIES EN VONDSTEN IN UTRECHT

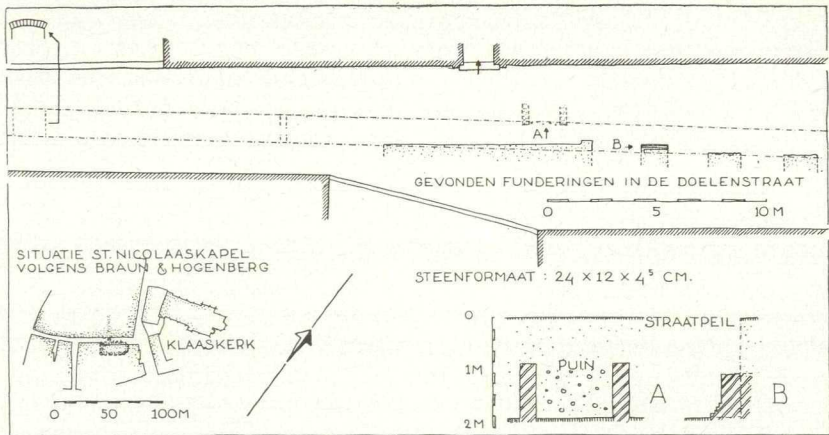
Vondsten Doelenstraat.

Tijdens graafwerkzaamheden in de *Doelenstraat* is men gestuit op funderingsresten van de sinds lang verdwenen St. Nicolaaskapel van het aldaar gelegen klooster ¹⁾. Deze kapel staat o.m. nog aangegeven op de 16de eeuwse kaarten van Van Deventer en Braun en Hogenberg en op die van Blaeu (1649) ²⁾. Op de tweede kaart staat bovendien een verbinding getekend met het aan de noordzijde van de straat gelegen kloostergebouw. Ook van deze verbinding werd de fundering ten dele teruggevonden.

Het niet bijzonder grote steenformaat moet er welhaast op wijzen, dat men in de 16de eeuw de kapel volledig heeft vernieuwd. Uit de gevonden funderingen kan men nog afleiden, dat het schip van de kapel géén —, het koortje echter wèl — steunberen heeft gehad.

¹⁾ Vgl. Nieuwsbulletin K.N.O.B., 1959, kol. *198. Abusievelijk wordt hier van de zuidelijke zijmuur gesproken; de gevonden resten moeten van de noordelijke zijmuur afkomstig zijn.

²⁾ Afgebeeld in E. J. Haslinghuis, de Ned. Monumenten van Gesch. en Kunst, II-1, blz. 30 t/m 34.

Vredenburg.

Tijdens graafwerkzaamheden op het Vredenburg voor de verplaatsing van een riool is men gestuit op funderingen van het in 1528 begonnen en in 1577 e.v. gesloopte kasteel Vredenburg. Het zuidoostelijk hoekbastion werd doorsneden; tevens trof men de zuidelijke zijmuur en resten van het poortgebouw aan.

Dank zij de bewaard gebleven ontwerp-tekening van Rombout Keldermans, konden de gevonden fragmenten als delen van de verschillende ruimten herkend worden ³⁾. Het is echter gebleken, dat het bouwwerk niet zuiver op schaal t.o.v. de ontwerp-tekening is uitgevoerd; sommige delen zijn groter en andere kleiner dan is aangegeven.

De dikte van de zuidelijke zijmuur bedroeg 3,20 m. De steenformaten varieerden van 30,5-33/15,5/8 cm, 11-12 lagen per m (waarschijnlijk secundair materiaal) ⁴⁾ tot 21,5/9,5/5 cm (speciaal toegepast in de bogen van de verschillende overkluizingen. Overwegend echter is een formaat van 29/14/7 cm, 14 lagen per m, toegepast.

* * *

Werfmuren.

In restauratie zijn verschillende werfmuren aan de Kromme Nieuwe Gracht nabij Paushuize en een aantal ten noordoosten van de Jacobsbrug.

* * *

Hamburgerstraat 3.

De met steun van het Utrechts Monumentenfonds uitgevoerde restauratie van de uit 1730 daterende klokgevel van het huis Hamburgerstraat 3 is voltooid. O.m. werd de bij deze gevel behorende 18de eeuwse roedenverdeling in de vensters weer aangebracht.

³⁾ Zie E. J. Haslinghuis, a.w., blz. 56 en jrb. Oud-Utrecht 1932, blz. 80-81.

⁴⁾ Vgl. Maandbl. O.U. 1959, blz. 139.

Zoals men reeds meermalen constateerde, bleek ook hier het huis belangrijk ouder te zijn dan de voorgevel. De achtergevel (vermoedelijk geldt dit ook de zijmuren) is geheel opgetrokken uit moppen van 30/15/7 cm, 12 lagen per m, hetgeen een datering in de 15de eeuw wel waarschijnlijk maakt. Van de oorspronkelijke vensteropeningen zijn nog verschillende sporen te herkennen. Op de verdieping bevinden zich onder de achterste balk nog laatgotische consoles. De kapconstructie is na een betrekkelijk recente brand geheel vernieuwd, zodat deze geen aanwijzingen voor de datering meer kan bieden.

Ir. C. L. TEMMINCK GROLL

NIEUWE PUBLICATIES

R. R. Post, Adriaan Florenszoon, Familie, Opleiding. In: *Dancwerc. Opstellen aangeboden aan prof. dr. D. Th. Enklaar*. Gron. 1959, blz. 235-248.

Op de publicatie van G. van Klaveren Pz., waarmee in het Jaarb. van Oud-Utrecht van 1958 de 5de-eeuwfeestherdenking van paus Adriaans geboorte werd ingeluid, volgde de studie van prof. Post, boven nader aangeduid.

Na een overzicht van de vroegere litteratuur over de Paus, bekijkt ook deze schr. nogeens de familie en haar maatschappelijke gesteldheid. Het zal nu langzamerhand wel duidelijk zijn, dat allerlei suggesties over en onbewezen constatering van verwantschap met deze en die families, evenals het roerende verhaaltje van de bittere armoede, waarin de jonge Adriaan zou opgegroeid zijn, afgedaan hebben.

Interessanter is het resultaat van het onderzoek naar de schoolopleiding, door Adriaan genoten. Men heeft hem n.l. willen zien als leerling van de Broeders des gemenen levens, de eigenlijke dragers der *Devotio Moderna*. Zowel Zwolle als Deventer en zelfs Delft worden dan om beurten genoemd als plaatsen, waar hij bij de broeders op school was. Delft kan wel afgeschreven worden, al heeft men indertijd een penning laten slaan ter herinnering aan Adriaans vermeende schooltijd aldaar, Deventer maakt weinig kans, het meest waarschijnlijke is, dat Adriaan te Zwolle de stadsschool bezocht heeft. Niet bij de Broeders des gemenen levens; deze immers hielden noch te Deventer, noch te Zwolle school. Prof. Post had reeds eerder elders er de nadruk op gelegd, dat in tegenstelling met hun reputatie, de broeders zielzorgers waren en slechts zeer zijdelings met onderwijs te maken hadden. Wel zal Adriaan geestelijke beïnvloeding van de zwolse broeders ondergaan hebben.

Herdenkingstentoonstelling Paus Adrianus VI. Gedenkboek, Catalogus. Utr.-Leuven 1959, 288 blz., 77 afbb.

Een voortreffelijk uitgegeven publicatie, die ook als de Paus Adriaan-tentoonstellingen te Utrecht (28 sept.-15 nov.) en te Leuven (23 nov.-3 jan.) in de herinnering gaan verbleken, als goed gedocumenteerd gedenkboek nog lange tijd betekenis zal blijven behouden. De uitstekende herdenkingsrede, uitgesproken op 2 maart 1959 in de kerk S. Maria dell' Anima te Rome bij de kranstegging namens de nederlandse regering en de stad Utrecht op het graf van paus Adriaan opent de rij der bijdragen in

nederlandse en franse tekst. Zij wordt opgevolgd door beschouwingen over Adriaans leven (Post), zijn burgerschap van Utrecht (van Campen), zijn portretten (Steppe), zijn grafmonument (Houtzager), waar tussen door een aantal, meest niet ondertekende artikelen de met de levensfasen van Adriaan corresponderende indelingen van de tentoonstelling: Utrecht, Leuven, Spanje, Rome, bevattelijk inleiden. Het was natuurlijk duidelijk, dat het beeld van paus Adriaan eerst tot zijn recht zou komen door het te plaatsen in zijn tijd en omstandigheden. Daar dankte de tentoonstelling haar historische en cultuurhistorische belangrijkheid en de catalogus zijn uitvoerigheid aan. Deskundig en energiek heeft de directrice van het Centraal Museum met haar medewerkers van hier en elders een groot aantal moeilijk bereikbare stukken van uitstekende kwaliteit van heinde en verre bijeen weten te brengen en een zo waardevolle catalogus het licht doen zien. Voor belangstellenden zijn nog exemplaren van het boekwerk bij het museum te verkrijgen.

B. Munier ss.cc. Nederlandse curialen en hofbeambten onder het pontificaat van Adriaan VI. In: Meded. van het Nederl. Hist. Instituut te Rome, 3e reeks X, 1959, blz. 199-226.

Een opvallende trek van Adriaan VI is geweest zijn uitgesproken voorkeur voor landgenoten, eerst te Leuven, later in Spanje en te Rome. Met name over de aanstelling van personen uit de Nederlanden aan de pauselijke curie handelt bovengenoemde studie. Zeker een honderdtal waren tijdens zijn pontificaat in meestal ondergeschikte ambten werkzaam, waarvan velen door hem benoemd zijn. Uitzondering maakt Willem van Enckenvoirt, die als dataris een der centrale figuren tijdens Adriaans regering geweest is. Weinig gelukkig was dat deze een zo'n groot aantal ambten voor zich zelf reserveerde. Of het tactisch geweest is, zich met zoveel niet-Italianen te omringen, is een vraag. In contact op te nemen met de italiaanse hervormingsbeweging, die ook aan de curie reeds haar eerste voorstanders kende, is de Paus niet geslaagd. In het algemeen is hij wantrouwend gebleven tegenover hervormingsgezinde vertegenwoordigers van de Romeinse prelaten-wereld.

B. Munier ss.cc. De curiale loopbaan van Willem van Enckenvoirt vóór het pontificaat van Adriaan VI. In: Archief voor de geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland I 1959, afl. 2, blz. 129-168.

De figuur van Willem van Enckenvoirt (1464-1534), in de samenvatting van het vorige artikel reeds genoemd, wordt door dezelfde schr. uitvoeriger behandeld in bovenstaande studie, voorzover het zijn loopbaan betreft aan de curie te Rome vóór paus Adriaan optrad. Heel de ingewikkelde materie van het beneficiëzen krijgt een uitvoerige bespreking, evenals de plaats die van Enckenvoirt daarin, niet tot zijn materieel nadeel, innam. Hij was het typisch voorbeeld van een cumulant. Daar staat tegenover dat hij de belangen van de kapittels en kerken waaruit hij inkomsten trok, dikwijls uitstekend behartigde. Tijdgenoten aanvaardden deze en dergelijke bijverschijnselen van een te omvangrijk bestuursapparaat dikwijls als vanzelfsprekend. — Eerder had dr. Munier over het grote aantal beneficiëzen van van Enckenvoirt, ongeveer honderd, reeds geschreven in *Römische Quartalsschrift* 1958, blz. 146-184.

(Zoals men weet is van Enckenvoirt Adriaan opgevolgd als bisschop van Tortosa en door hem op zijn sterfbed tot kardinaal gecreëerd. Later, in 1529, als de bisschopszetel van Utrecht door de afstand van Hendrik van Beieren vacant is geworden, wordt v. E. tot bisschop van Utrecht benoemd. Evenmin als het bisdom Tortosa heeft hij Utrecht zelf bestuurd. Hij stelde Jacob Uteneng aan tot vicaris-generaal en als wijkbisschop trad op de Carmeliet Laurentius Hartog).

v.C.